

Wprowadzenie. Kultura w dobie rozwoju sztucznej inteligencji – perspektywa artystyczna, zarządcza i prawna

Magdalena Sobocińska <https://orcid.org/0000-0002-5231-2511>

Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna
im. Leona Schillera w Łodzi

Krzysztof Franek <https://orcid.org/0000-0002-3356-0501>

Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna
im. Leona Schillera w Łodzi

Sugerowane cytowanie: Sobocińska Magdalena, Franek Krzysztof (2025). Wprowadzenie. Kultura w dobie rozwoju sztucznej inteligencji – perspektywy: artystyczna, zarządcza i prawna. *Zarządzanie w Kulturze*, 26(2), VII–XI.

Osiągnięcia technologiczne stanowią trwały element współczesnej rzeczywistości, co znajduje odzwierciedlenie w funkcjonowaniu sfery kultury, w której nowe technologie wykorzystywane są w budowaniu wiedzy rynkowej oraz w zarządzaniu wartością dla uczestnika kultury. Technologia odgrywa nie tylko dużą rolę w pogłębianiu relacji między instytucjami kultury i ich odbiorcami, ale także ułatwia zdobywanie nowych grup odbiorców (Sobocińska 2023).

Technologie cyfrowe trwale zmieniły wiele aspektów współczesnej kultury i wywarły również duży wpływ na media. Nowe narzędzia komputerowe oraz technologie produkcji zrewolucjonizowały środki przekazu, które z powszechnie stosowanego do tej pory formatu analogowego w dużym stopniu przeszły systemową transformację cyfrową (Franek 2023).

Związki między kulturą a technologią intensyfikują się. W ostatnich latach obserwowany jest dynamiczny rozwój generatywnej sztucznej inteligencji, choć sama sztuczna inteligencja nie jest nową kategorią. Obecny etap jej rozwoju, określany mianem „wiosny sztucznej inteligencji”, skłania do refleksji nad możliwościami jej zastosowania w sferze kultury i wskazuje na potrzebę identyfikacji konsekwencji wynikających z jej rozwoju zarówno dla twórców i osób zarządzających podmiotami rynku kultury, jak i dla uczestników kultury.

Z jednej strony sztuczna inteligencja zwiększa możliwości w zakresie kreacji, dystrybucji oraz promocji dóbr i usług kultury, a z drugiej wywołuje szereg pytań o status twórcy i rolę człowieka w coraz bardziej technologicznym świecie.

Chociaż sztuczna inteligencja, zwłaszcza generatywna sztuczna inteligencja może przynieść wiele korzyści, a jej zastosowanie w sferze kultury przyczyniać się do powstawania nowych rozwiązań artystycznych i edukacyjnych, innowacji w zakresie

zarządzania podmiotami sfery kultury oraz do zwiększenia wiedzy o zachowaniach uczestników kultury, to jednak istnieją również ryzyka i zagrożenia związane z jej wdrożeniem. Wiążą się one np. z „deepfake’ami” oraz „halucynacjami” sztucznej inteligencji, czyli sytuacjami, gdy system generuje błędne odpowiedzi lub informacje niezgodnie z prawdą. Mogą one wynikać m.in. ze sprzecznych lub źle sformułowanych promptów, słabej jakości danych, na których bazuje dany model generatywnej sztucznej inteligencji. Nie można pomijać również zjawiska polegającego na korzystaniu przez sztuczną inteligencję z jednego, ograniczonego zbioru danych (*datasetu*), który może zawierać błędy lub nieprawdziwe informacje, co powoduje, że wyniki generowane przez nią również takie będą. Kolejną kwestią jest problem braku transparentności, wynikający z tego, że sztuczna inteligencja funkcjonuje często na zasadzie „czarnej skrzynki” i generuje wyniki bez pogłębionego ich wyjaśnienia. Ponadto ograniczeniem są problemy wynikające z zagrożonej prywatności i bezpieczeństwa danych oraz z braku dopasowania rozwiązań generowanych przez sztuczną inteligencję do kultury danego kraju, a także z oderwania ich od kontekstu i niuansów językowych (Bostrom 2014; Przegalińska, Jemielniak 2023).

Wykorzystanie potencjału generatywnej sztucznej inteligencji wymaga identyfikacji uwarunkowań oraz wypracowania efektywnych mechanizmów pozwalających na synergii ludzkiej i sztucznej inteligencji, tak aby ludzkie zdolności związane z kreatywnością, intuicją, wychodzeniem poza algorytmy połączyć z wnoszoną przez sztuczną inteligencję efektywnością obliczeniową, zdolnością rozpoznawania wzorów i prawidłowości na podstawie działań prowadzonych na dużych zbiorach danych. Jest to tym ważniejsze, że wśród zadań przypisywanych generatywnej sztucznej inteligencji należy wskazać rolę krytyka, wzmacniacza stylu, generatora pomysłów oraz eksperta dziedzinowego (Przegalińska, Triantoro 2024).

Czynnikiem stymulującym właściwą implementację generatywnej sztucznej inteligencji jest zwiększanie świadomości dotyczącej tego, że korzystanie z niej wymaga nie tylko umiejętności pisania promptów, ale także znajomości uwarunkowań prawnych, takich jak przede wszystkim prawo autorskie oraz ochrona danych osobowych.

Istotne jest opracowanie i upowszechnianie standardów etycznych związanych z wykorzystywaniem sztucznej inteligencji. Skuteczne ich wdrażanie powinno obejmować nie tylko prace legislacyjne nad stosownymi przepisami i aktami prawnymi, lecz również regularne szkolenia, audyty oraz mechanizmy monitorowania i egzekwowania tych zasad w praktyce.

W dyskursie na temat roli generatywnej sztucznej inteligencji pojawiają się głosy, iż jest ona albo narzędziem w rękach twórcy, albo nawet twórcą. Wyrażany jest także pogląd, z którym utożsamiają się redaktorzy niniejszego zeszytu tematycznego, iż generatywna sztuczna inteligencja nie jest ani jednym, ani drugim. Wynika to z tego, że nie jest ona narzędziem, czyli środkiem pracy twórczej całkowicie podporządkowanym twórcy. Przejawia bowiem pewien zakres samodzielności w swoim działaniu i tworzy do pewnego stopnia oryginalne wytwory. Ponadto należy zauważyć, że

dokonane przez nią wybory i generowane efekty mogą być niezrozumiałe, a czasami zadziwiające. Z drugiej strony sztuczna inteligencja nie jest też samodzielnym podmiotem twórczym, który byłby niezależny od człowieka i realizował swoje własne cele, dlatego że generatywna sztuczna inteligencja nie podejmuje procesu twórczego z własnej inicjatywy, a ramy jej działania pozostają poza jej kontrolą. Alternatywą dla założenia, że generatywna sztuczna inteligencja jest albo narzędziem, albo twórcą, jest uznanie jej za medium będące środowiskiem pracy twórczej (Kluszczyński 2024).

Ponadto należy zaznaczyć, że sztuczna inteligencja może mieć znacznie większy wpływ na proces kreatywny, gdy jest wykorzystywana przez doświadczonych twórców oraz traktowana jako partner do współpracy, a nie tylko narzędzie w rękach amatorów wykonujące mechaniczne ich polecenia. Taka synergia człowieka z technologią otwiera drogę do twórczych interakcji, wzbogacając proces kreacji i odkrywania nowych idei oraz perspektyw. W efekcie współpraca ze sztuczną inteligencją może podnieść jakość i innowacyjność dzieł, sprawiając, że staną się one bardziej oryginalne i doceniane przez odbiorców (Seli et al. 2024).

To właśnie funkcjonowaniu sfery kultury w dobie rozwoju sztucznej inteligencji poświęcony jest niniejszy zeszyt tematyczny „Zarządzania w Kulturze”. Tematyka ta wpisuje się w badania realizowane przez uczonych w wielu ośrodkach akademickich, np. w Laboratorium Narracji Wizualnych – vnLab 2.0, funkcjonującym w Szkole Filmowej w Łodzi, w ramach którego powstała koncepcja niniejszego numeru.

Celem przedstawianego zeszytu tematycznego jest ukazanie potencjału sztucznej inteligencji i możliwości jej implementacji w sferze kultury z uwzględnieniem aspektów artystycznych, edukacyjnych, psychologicznych oraz zarządczych (w tym marketingowych), a także prawnych. Szczególną uwagę poświęcono muzealnictwu oraz sztuce filmowej.

Magdalena Sawczuk, podkreślając, że funkcjonowanie instytucji kultury nie jest odseparowane od zmian technologicznych zachodzących w ich otoczeniu, wskazuje, że kwestia wykorzystania sztucznej inteligencji w muzeach jest relatywnie nowa. Zdaniem Autorki specyfika działania tych instytucji sprawia, że rozwiązania z zakresu sztucznej inteligencji pojawiają się w nich w efekcie dodatkowych działań projektowych i wynikającego z nich przyznanego dodatkowego finansowania. Część z tych aktywności przybiera formę swoistego eksperymentu. Sztuczna inteligencja zaczyna zajmować swoje miejsce w praktyce muzealnej niejednokrotnie jako element edukacyjny, towarzyszący wydarzeniom organizowanym w muzeach i służący pozyskaniu młodszego pokolenia odbiorców.

Ewa Drygalska, opierając się na dokonanym krytycznym przeglądzie literatury, ukazuje przykłady implementacji sztucznej inteligencji w takich obszarach jak: zarządzanie kolekcją, analiza danych odwiedzających, interakcje z publicznością oraz weryfikacja autentyczności dzieł sztuki. Autorka podkreśla, że chociaż polskie muzea podejmują inicjatywy eksperymentalne, to brakuje w tym obszarze systemowego

podejścia i integracji technologii sztucznej inteligencji z innymi działaniami instytucji kultury.

Z kolei Anna Grabowska, wskazując na istotę immersyjnego doświadczenia kultury, przedstawia potencjał i możliwości edukacyjne sztucznej inteligencji, wirtualnej rzeczywistości i poszerzonej rzeczywistości. Z przeprowadzonych rozważań wynika, że są to efektywne technologie, których wykorzystanie przyczynia się do uatrakcyjnienia edukacji kulturalnej oraz zwiększenia jej dostępności. Znajdują one również zastosowanie w ochronie i promocji dziedzictwa kulturowego.

Kolejną dziedziną kultury, w której znajduje zastosowanie generatywna sztuczna inteligencja, jest produkcja filmowa. Tej tematyki dotyczy następny artykuł ujęty w niniejszym zeszycie. Małgorzata Kotlińska przedstawia w swoim opracowaniu założenia autorskiego modelu: Sustainable AI Framework for Film Industry (SAIFI), który został zaprojektowany z myślą o etycznej i skutecznej implementacji sztucznej inteligencji w procesie produkcji filmowej. Model opiera się na trzech głównych filarach: kreatywności i współpracy, efektywności operacyjnej oraz zrównoważonym rozwoju etycznym i społecznym, a także wskazuje na potrzebę zachowania równowagi między innowacją technologiczną a integralnością artystyczną.

W następnym artykule ukazano problematykę związaną zarówno z lękami, jak i fantazjami, które są wzbudzane przez dokonujący się rozwój nowych technologii. Elżbieta Sala-Hołubowicz, wychodząc od egzystencjalnie zorientowanej antropologii filozoficznej i korzystając z metody psychoanalitycznej, stawia w swoim artykule fundamentalne pytanie o kondycję ludzką we współczesnym świecie. Autorka proponuje, aby we frazie *Artificial Intelligence* słowo „sztuczna” zastąpić zaczerpniętym z dyskursu psychoanalitycznego terminem „wyprojektowana”. Jej zdaniem pozwoli to zobaczyć w systemie sztucznej inteligencji wyprojektowane aspekty ludzkiego self.

Problematyka niniejszego zeszytu, oprócz aspektów psychologicznych związanych z rozwojem technologicznym, obejmuje również kwestie dotyczące zastosowań sztucznej inteligencji w marketingu cyfrowym. Tomasz Pałetko w swoim opracowaniu koncentruje się na personalizacji treści oraz automatyzacji procesów. Autor podkreśla, że te podmioty rynku, które zintegrują narzędzia sztucznej inteligencji ze strategiami marketingowymi, zyskają przewagę konkurencyjną na dynamicznie zmieniającym się rynku.

Mamy nadzieję, że rozważania prezentowane w artykułach tworzących niniejszy zeszyt tematyczny będą inspirujące dla przedstawicieli instytucji kultury oraz środowiska badaczy zajmujących się problematyką sztucznej inteligencji i zarządzania w kulturze. Dziękując Autorom za przygotowanie artykułów, jednocześnie wyrażamy przekonanie, że prowadzone w nich rozważania i formułowane konkluzje z badań wskazują na potrzebę dalszej eksploracji podjętej problematyki. Wynika to z dynamicznego rozwoju generatywnej sztucznej inteligencji i zwiększającego się zakresu jej zastosowań w sferze kultury. Towarzyszy temu powstawanie kolejnych kontekstów badawczych związanych z poszukiwaniem oraz wypracowywaniem

efektywnych rozwiązań bazujących na ludzkiej i sztucznej inteligencji, jak też służących zwiększaniu zestawu wartości oferowanych uczestnikom kultury.

Bibliografia

- Bostrom Nick (2014). *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: Oxford University Press.
- Franek Krzysztof (2023). Wpływ cyfrowej transformacji mediów na zmiany w systemie sprzedaży i dystrybucji treści audiowizualnych. W: Magdalena Sobocińska, Anna Zarychta (red.), *Funkcjonowanie podmiotów sfery kultury w kontekście determinizmu technologicznego*. Łódź: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej, 34–57.
- Kluszczyński Ryszard (2024). Źródła, konteksty i perspektywy sztuki sztucznej inteligencji. *Kultura Współczesna*, 4, 31–44.
- Przegalińska Aleksandra, Jemielniak Dariusz (2023). Współpracująca sztuczna inteligencja w zastosowaniach biznesowych. W: Mariola Ciszewska-Mlinarič (red.), *Przyszłość jest dziś. Trendy kształtujące biznes, społeczeństwo i przywództwo*. Warszawa: Akademia Leona Koźmińskiego, 39–40.
- Przegalińska Aleksandra, Triantoro Tamilla (2024). *Przenikanie umysłów. Potencjał twórczy współpracy z AI*. Warszawa: AIBooks by CampusAI.
- Seli Paul, Ragnhildstveit Anya, Orwig William, Bellaiche Lucas, Spooner Sarah, Barr Nathaniel (2024). *Beyond the Brush: Human Versus AI Creativity in the Realm of Generative Art*, <https://doi.org/10.31234/osf.io/vgzhj>.
- Sobocińska Magdalena (2023). Znaczenie Internetu w działaniach marketingowych instytucji kultury oraz w procesach decyzyjnych uczestników kultury. W: Magdalena Sobocińska, Anna Zarychta (red.), *Funkcjonowanie podmiotów sfery kultury w kontekście determinizmu technologicznego*, Łódź: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej, 16–33.